

О.О.КОВАЛЕВСЬКА (Київ)

ЮВІЛЕЙНА КОНФЕРЕНЦІЯ ВИПУСКНИКІВ І ВИКЛАДАЧІВ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ СТУДІЙ СХІДНОЇ ЄВРОПИ ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

20–22 липня 2015 р. у столиці Польщі відбулися відразу три важливих та взаємопов'язаних подій: закінчила свою роботу 25-та Літня школа Студій Східної Європи Варшавського університету, пройшли конференція та надзвичайний з'їзд її випускників і викладачів, присвячені ювілею.

Як відомо, Студії Східної Європи при Варшавському університеті було започатковано 1990 р. із завданням готувати молодих і добре освічених фахівців із так званих «східних справ» для потреб науки, держави та громадянського суспільства, котрі походили з Польщі, Центральної й Східної Європи, Кавказу, Середньої Азії, а також цікавилися минулим і сучасністю цих регіонів. Історія студій уходить своїм корінням у далекі міжвоєнні часи й пов'язана з двома «советологічними» інституціями: Східним інститутом у Варшаві (1926–1939 рр.) та Науково-дослідним інститутом Східної Європи у Вільно (1930–1939 рр.). Вони ставили собі за мету готувати молодих фахівців для державної й дипломатичної служби. При варшавському Східному інституті діяла Сходознавча школа, а при Віленському інституті – Школа політичних наук. Основними формами навчання були лекції та практичні заняття, що їх провадили відомі польські й закордонні фахівці. Не останню роль у діяльності згаданих шкіл відіграла пропаганда «прометеїської» ідеї, котра лежала в основі популярного в міжвоєнній Європі політичного й інтелектуального руху, що мав на меті боротьбу за незалежність радянських республік, яким упродовж 1918–1921 рр. насильницьким шляхом було нав'язано більшовицький режим. Цей рух у значній мірі постав завдяки діячам еміграційного уряду УНР, що діяв у Варшаві та Парижі. Підтримували його й еміграційні уряди Грузії, Азербайджану, Вірменії, Туркестану та ін.

Після Другої світової війни розвивати ідеї прометеїзму продовжили в Лондоні, де діяли Східний інститут (видавав часопис «The Eastern Review») та Східні курси. Величезний вплив на появу сучасних Студій Східної Європи свого часу справив Єжи Ґедройць, який уважав, що поляки повинні співпрацювати з українцями, білорусами та литовцями, адже саме здобуття незалежності цими країнами й добрі стосунки з Польщею стануть запорукою безпеки регіону в майбутньому. Відтак теперішні студії стали продовженням тих зусиль, які вживав підпільний за часів «Солідарності» Інститут Східної Європи (1983–1985 рр.).

У 1990 р. завдяки сприянню керівництва Орієнтологічного інституту, зокрема відомого тюрколога професора Тадеуша Майди, організовано Студії національних проблем Радянського Союзу й Центрально-Східної Європи. Їх ініціаторами стали Анджей Ананіч та Ян Маліцький. Дещо пізніше, після розпаду СРСР, було вирішено змінити назву на Студії Східної Європи та Середньої Азії, а згодом – Студії Східної Європи Варшавського університету.

Перша Літня школа відбулася 1992 р. Від того часу її випускниками стало понад 600 осіб із різних країн Європи, Азії, Кавказу. Усіх, хто пройшов через школу, об'єднує Міжнародний клуб, який регулярно проводить свої з'їзди та конференції. Перше таке зібрання відбулося 2000 р. у Варшаві. Там само проходили третій (2004 р.) і дев'ятий (2015 р.) з'їзди. Другий (2002 р.) відбувся у чеському Брно, четвертий (2005 р.) – у литовському Каунасі, п'ятий (2007 р.) – у Києві, шостий (2008 р.) – в Івано-Франківську та Яремче, сьомий (2010 р.) – у Варшаві й Непортові, восьмий (2013 р.) – у Празі.

Викладачами Студій Східної Європи, а також Літньої школи було понад 150 осіб. Серед них, перш за все, слід відзначити докторів габілітованих Йоанну Геровську-Каллаур, Александру Гнатюк, Казімежа Юрчака, Маріуша Ковальського, Якуба Садовського, професора Лешека Заштовта, запрошених професорів (visiting professors) Егідіуса Александравічуса, Данієля Бовуа, Нормана Дейвіса, Мирослава Гроха, Богдана Осадчука, Ричарда Пайпса, Майкла Ривкіна, Джейн Керрі, Яна Кубіка, Анджея Сулиму-Камінського та багатьох інших.

25-річчя Літньої школи Студій Східної Європи обумовило особливий порядок урочистостей та програму конференції. 20 липня 2015 р. після останніх лекцій для цього річних слухачів було організовано зустріч із членами правління Міжнародного клубу, під час якого чинні президенти *Роман Барон* (Прага) і *Роман Мадецький* (Брно) привітали присутніх, розповіли про клуб та засади його функціонування. Члени правління *Русіс Камунтавічус* (Каунас) і *Ольга Ковалевська* (Київ) розповіли про сайт клубу й умови членства, запросивши молодь приєднатися до решти учасників і взяти участь у конференції з нагоди ювілею. О 16-й год. в костелі Св. Йосипа, Нареченого Пресвятої Діви Марі відбулася традиційна меса в пам'ять померлих викладачів та випускників школи, а ввечері пройшли врочистості з нагоди 25-річчя студій і школи, під час яких з привітальними словами до присутніх 98 випускників, 8 викладачів та 7 членів оргкомітету звернувся незмінний директор професор *Ян Маліцький*, екс-міністр закордонних справ і нинішній посол України в Польщі *Андрій Дециця*, ректор Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, член правління Міжнародного клубу випускників і викладачів Літньої школи *Геор Цепенда*. Усім учасникам заходу Ян Маліцький від імені організаторів презентував яскраво ілюстрований численними світлинами інформаційний альбом «Студії Східної Європи Варшавського університету: 25-річний ювілей, 1990–2015».

Наступного дня відбулася публічна лекція польського економіста й політика, організатора та ідеолога економічних реформ у сусідній країні проф. *Лешека Бальцеровича* на тему «Інституціональні та економічні зміни після соціалізму». У тезовій формі автор виклав основи розуміння капіталізму та соціалізму, їх принципову різницю, обумовив нежиттєздатність соціалістичного способу виробництва й необхідні інституціональні та економічні зміни, які можуть скласти основу переходу від планової економіки до ринкової. У дискусії, що розгорнулася після лекції, обговорювалися питання, переважно пов'язані з сучасним становищем України. На прохання озвучити умови успішного реформування, необхідні для нашої країни, польський економіст зазначив, що такими мають стати система демократичних виборів як запорука політичної конкуренції, приватна власність як основа господарської ініціативи громадян, верховенство права як регулятор суспільного життя в його політичних та економічних формах. На запитання щодо засилля в Україні кланово-олігархічних груп та перспектив боротьби з ними, Л.Бальцерович висловив міркування стосовно небажаності ведення «війни на два фронти», тобто спочатку треба розібратися з агресією Росії, а потім уже вступати у відкрите протистояння з «олігархами». На прохання висвітлити перспективи змін у Білорусії, доповідач зазначив, що він не бачить таких у найближчому майбутньому за нинішнього керівництва цієї країни. Після завершення обговорення аудиторія влаштувала лекторові овацію, а директор Ян Маліцький запросив Лешека Бальцеровича вручити дипломи цього річним випускникам 25-ї Літньої школи.

У другій половині дня 21 липня в конференц-залі Центру тренінгів і конференцій «Ґеовіта» (Ядвісин) розпочалися виступи випускників різних років, об'єднані загальною

темою «Досвід 25-ліття». Робота тривала в рамках чотирьох панелей, модераторами яких по черзі ставали всі члени правління Клубу випускників. *Русіс Камунтавічус* (Каунас) у своєму виступі проаналізував статистику щодо кількості слухачів Літньої школи, які кожного року подають свої заявки на конкурс, країн їх походження, володіння польською й англійською мовами, подальших наукових планів та участі в міжнародній співпраці. *Ольга Морозова* (Миколаїв) зацікавилася характером діяльності школи впродовж 25 років її існування. *Ольга Ковалевська* (Київ) увазі учасників конференції запропонувала тему «Пам'ятник та пам'ять: стратегії візуалізації історичної пам'яті», розглянувши конкретні приклади різних варіантів візуалізації історичної пам'яті країн пострадянського простору, та виокремивши сучасні тенденції цієї політики в Україні. *Наталія Міненкова* (Донецьк/Вінниця) у доповіді «Важка дорога України на Захід, або Специфіка системної трансформації» окреслила болючу для українців тему війни на Донбасі, проблему анексії Росією Кримського півострова. Головна думка доповідачки, з якою вона звернулася до учасників конференції, полягала у закликку відмовитися від спрощеного ставлення, адже далеко не всі мешканці Донеччини й Луганщини – сепаратисти, і далеко не всі жителі решти території України – патріоти. *Ольга Вознюк* (Львів/Відень) представила увазі аудиторії доповідь «Культурна візія Галичини: перед та після розпаду провінції». *Геннадій Корольов* (Київ) зосередився на постаті відомого польського геополітика Оскара Галецького та його концепції Центрально-Східної Європи. Доповідач розкрив особливості інтерпретацій запровадженого О.Галецьким поняття, еволюцію його власних поглядів на об'єкт досліджень. *Наталія Єржиківська* (Київ) крізь призму контактів французьких та українських письменників, істориків, дипломатів спробувала висвітлити цікаві моменти Версальської (Паризької) мирної конференції 1919 р. *Юрій Федорик* (Бердянськ) звернув увагу учасників зібрання на непередбачувані наслідки російської релігійної політики на території Царства Польського у другій половині XIX ст. У доповіді в основному йшлося про зміну віросповідання місцевими мешканцями, які замість офіційного православ'я обирали католицизм або уніатство. *Андрій Пукіто* (Каунас) свій виступ присвятив ролі національних меншин у двосторонніх стосунках держав Центрально-Східної Європи на прикладі литовсько-польських взаємин 1990–2015 рр. Усі доповіді супроводжувалися дискусіями та жвавим обміном думками між учасниками конференції.

Окремим пунктом програми стала презентація двотомника доповідей та досліджень, які постали в результаті проведення попередньої конференції у Празі у вересні 2013 р. Оскільки тоді форум було приурочено до 90-річчя чеської полоністики, організатори презентували перший чеськомовний том наукових праць, об'єднаних спільною темою «Чеські дослідження Польщі в європейському контексті». Фактично це – колективна монографія за загальною редакцією міжнародної групи фахівців. Другий том цієї праці, як зазначили відповідальні редактори *Роман Барон* (Інститут історії Чехії Чеської академії наук) та *Роман Мадецький* (Університет Масарика, Брно), має з'явитися до кінця поточного року польською мовою. Саме цей том міститиме матеріали з історії української полоністики. Приємним закінченням цього конференційного дня став святковий салют на честь 25-річчя Літньої школи Студій Східної Європи.

22 липня відбулося підбиття підсумків конференції, традиційна церемонія передачі повноважень новому президентові Міжнародного клубу, яким став Давид Колбая (Грузія), а також було обране ймовірне місце проведення наступної конференції та з'їзду випускників і викладачів Літньої школи, котра має відбутися влітку 2017 р.